Nīnas Likes asprātīgajā ģimenes drāmā neviens akmens nepaliek neapvērsts, lai gan nekas patiesi traģisks šīs grāmatas 224 lappusēs īsti nenotiek. Šo romānu starp citiem līdzīgiem izceļ tieši autores dzēlīgā atjautība, kas viņas grāmatām ir raksturīga. "Nē un vēlreiz nē" nav nekāds mierinošais un iejūtīgais sieviešu romāns. Šī ir brīnišķīga lasāmviela ikvienam, kurš spēj pieņemt, ka grāmatas var arī sāpināt un mudināt domāt.

Freie Presse, Vācija

Kāda tam visam ir jēga? Šķiet, šis jautājums ir Nīnas Likes izklaidējošā un viedā romāna "Nē un vēlreiz nē" pamatakmens, romāna, kurā atainotas privileģētas vidussķiras pārstāvju brīžiem muļķīgās pārdomas par dzīves jēgu, pašapliecināšanos un neirotisku nepieciešamību visu sakārtot un visur iederēties.

Gefle Dagblad, Zviedrija

Šo romānu par pusmūža ģimenes krīzi rakstniece Nīna Like ir sarakstījusi sev ierastajā asprātīgas novērotājas stilā. Skaidrs vēstījums, tumšs humors un situācija, kas pazīstama pārāk daudziem...

Der Spiegel, Vācija

Ar humoru un ironiju Nīna Like atainojusi mūsdienu labklājīgās pasaules daļas iedzīvotājiem raksturīgo apnikumu par visu to, kas viņiem jau ir, un ilgām pēc visa tā, kā vēl nav.

Smålandsposten, Zviedrija

Tas viss ir līdz sāpēm pazīstami... Autore lieliski izprot mīlestības kāpumus un lejupslīdi, turklāt viņai piemīt izcils talants radīt izklaidi no pusmūža krīzes, neieslīgstot traģiskās dimensijās. Nebūtu grūti pasmieties par šīs nelielās drāmas dalībniekiem, tomēr Nīna Like par iesaistītajiem šīs laulības neveiksmē raksta ar lielu mīlestību un dziļi sajūtamu empātiju, kas aizkustina arī lasītājus.

Dag og Tid, Norvēģija

Tā ir neapmierinātība, ko es gribētu dēvēt par lielo cerību neapmierinātību. Pilnīga nodarbinātība, sociālā drošība un dzīves līmeņa straujā augšupeja gadu no gada ikvienā ir radījusi ne tikai pārliecību par nākotni, bet arī pieaugošu nepacietību par izaugsmes tempiem.

No premjerministra Tāges Erlandera uzrunas parlamenta debatēs Stokholmā, 1956. gada janvārī

1

– KĀDA JĒGA SKOLĀ ir censties un mācīties? Tikai tāpēc, lai dabūtu labu darbu, pāris bērnu un tad tādā pašā garā turpinātu līdz kapa malai? – jautāja Jūnass, kad viņam bija trīspadsmit gadi.

– Kāpēc gan nevarētu dzīvot kemperī un iztikt no pabalstiem, – viņš turpināja, un Ingrīdai nebija atbildes. Jo kāpēc gan nevarētu dzīvot kemperī, viņa domāja, kāpēc gan nevarētu dzīvot no pabalstiem, kāpēc gan nevarētu vienkārši apgulties un padoties. Šis viņas mantojums, slimība, ko viņa nēsāja sev līdzi, šī nezūdošā kaite, kuru viņa, iespējams, bija spējusi sevī apkarot, bet, skat, tagad tā parādījusies Jūnasā un drīz parādīsies arī Martinā, viņi kļūs nomākti, pieņemsies svarā un visu savu laiku notrieks datorspēlēs. Par laimi, šādi jautājumi vairs netika uzdoti, bet kādu gadu vēlāk abi dēli pārstāja sarunāties. No čalojošiem putnēniem viņi pārvērtās par klusējošiem blenzējiem šķīvjos, un, kad pie vakariņu galda vecāki mēģināja uzsākt sarunu, puikas kaut ko nesaprotamu norūca zem deguna. Un, kaut arī Ingrīda un Jāns savā starpā sarunu centās uzturēt, mēmi gremojošo seju klātbūtnē tas bija neveikli, turklāt šķita, ka abi zēni it kā zaudējuši spēju sarunāties, lai gan pirms tam mēdza viens otru pārtraukt.

Ar laiku dēli tomēr atsāka komunicēt, bet nekad vairs tā kā bērnībā. Tas būtu gan dīvaini, gan nenormāli, nodomāja Ingrīda. Tāpēc viņa ar to samierinājās. Varēja būt arī sliktāk. Cik vien viņa sevi atcerējās, viņa vienmēr bija fantazējusi par katastrofām vai, precīzāk, iespēju tās novērst. Kad Ingrīdai bija trīs gadi, viņas māte izdarīja pašnāvību. Ingrīda tolaik jau staigāja un runāja, bet šo faktu viņa apjēdza četrus gadus vēlāk, kad tēvam beidzot bija izdevies nodzerties līdz nāvei. Triju gadu vecumā Ingrīda bija pietiekami liela meitene un būtu varējusi atvērt ārdurvis, pieklauvēt kaimiņiem, lai tie izsauc ātro palīdzību, tāpat kā septiņu gadu vecumā būtu varējusi aizbraukt ar tramvaju līdz Frognerparkam un bezfilmā gulošo tēvu būtu varējusi atgāzt uz muguras, lai tas nenoslīkst peļķē.

Tā vietā viņa bija saldi gulējusi savā gultā. Un tikai nākamajā rītā, ilgi pēc tam, kad desmitiem miegazāļu tablešu bija izpeldējušas cauri mātes ķermenim, pa ceļam iznīcinot visus viņas orgānus un apstādinot dzīvībai svarīgās funkcijas, kaimiņi izdzirdēja trīsgadīgās Ingrīdas kliedzienu. Meiteni aizveda uz Hovsēteri pie vecvecākiem, kur laiku pa laikam viņus apciemoja tēvs, lai viesistabā izgulētu dzērumu. Tur viņš gulēja un bļaustījās par maziem pelēkiem vīriņiem, kas vilka viņu elles dzīlēs un cepa uz iesma. Un tad tēvs atkal pazuda. Tā viņš nāca un gāja, līdz kādu rītu Frognerparkā viņu atrada ar seju peļķē. Tajās pāris dienās, pirms tēvs nomira no saelpoto dubļu izraisītā plaušu karsoņa, Ingrīda kopā ar vecvecākiem viņu slimnīcā apciemoja. Ieraugot viņu tā guļam, pieslēgtu aparātiem un sistēmām, Ingrīda apjēdza, ka viņa taču būtu varējusi tēvu izglābt. Šī sīkā domiņa viņai iešāvās prātā Ulevollas slimnīcā 1972. gada rudenī, laikā, kad septiņus gadus vecās smadzenes atradās tādā attīstības stadijā, lai tās būtu gatavas jaunām un apjomīgākām instrukcijām. Drīz Ingrīda atskārta, ka viņa būtu varējusi izglābt arī māti, un, laikam ejot, šī doma jau izpletās

ārpus laika un telpas un lika viņai sajusties līdzatbildīgai par to, kas notiek zemeslodes otrā pusē, pat vēl vairāk – arī par to, kas notika 1941. gadā, Otrā pasaules kara laikā, kad vectēvs tika aizsūtīts uz Zaksenhauzeni, krietnu laika sprīdi pirms viņa bija dzimusi. Vectēvs ikreiz izgāja no istabas, ja saruna iegrozījās par Otro pasaules karu vai ja kāds vedināja sarunu tajā virzienā. Vectēva piecelšanās un iziešana no istabas sarunas laikā Ingrīdai šķita tikpat dabiska, kā lietus laikā izmirkt līdz kaulam. Nevienam par šādu uzvedību jautājumi neradās, bet ģimene bija pārliecināta, ka vectēva klusēšanai bija vistiešākā saistība ar mammas pašnāvību. Otrais pasaules karš turpinājās ģimenē cauri paaudzēm, un Ingrīdai vajadzēja brīdināt vectēvu, pirms gestapo saņēma viņu ciet, tad mamma nebūtu izdarījusi pašnāvību un tētis nebūtu nodzēries.

Viņai vajadzēja būt gatavai visļaunākajam. Šī doma viņā bija iesakņojusies vietā, kas nepakļāvās ne veselajam saprātam un loģikai, ne izmēģinātajai hipnozei un psihoterapijai. Un, gluži tāpat kā viņas vecāki aizgāja, kamēr Ingrīda gulēja savā gultā, cilvēki turpināja mirt, un katru rītu viņa lasīja par naktī notikušajām katastrofām un nelaimēm, bet viņa pat mazo pirkstiņu nebija pakustinājusi, lai tās novērstu, jo bija gulējusi.

Ejot garām vientuļai gleznu galerijai vai tukšam restorānam, Ingrīdai bija jāapspiež vēlme tur ieiet un, izliekoties ieinteresētai, aplūkot izstādītos darbus vai arī restorānā apsēsties pie kāda no galdiņiem. Bija jāpatērē milzums enerģijas, lai turētos pretim šiem impulsiem, kas nereti maldīgi izlikās par kaut ko citu. Ja viņa gāja garām tukšai kafejnīcai, kur vientuļš viesmīlis stāvēja un novēroja garāmgājējus, viņa atrada iemeslu, lai tur iedzertu kafiju, kaut gan tikko to bija darījusi, deva atļauju sev ieiet kafejnīcā, lai visu ievirzītu pareizajā gultnē, sakārtotu. Bet, ja viņa aplūkoja bildes vai pasūtīja kafiju, no tā jau labāk nepalika, viņa to zināja, un, ja kāds atļāvās galeriju vai kafejnīcu

atvērt šaubīgā apkaimē, tā nu vairs nebija viņas problēma. Šeit beidzot kuslā balstiņā ierunājās loģika un saprāts, bet tie neko daudz nevarēja iebilst spēcīgajai vēlmei to darīt tik un tā, it kā ar šīm bezmērķīgajām darbībām viņa barotu kādu visuresošu būtni, kas saka: dari to, un es atvieglošu tavu milzīgo vainas sajūtu. Bet šī būtne nekad neturēja solījumus, un Ingrīda ļāva sevi kārdināt atkal un atkal.

Ja kaut kas atgadītos ar abiem dēliem, viņas dzīve būtu galā. Tad visam būtu beigas. Tomēr Ingrīda nevēlējās pavadīt laiku kopā ar viņiem vairāk nekā nepieciešams. Viņas pulss paātrinājās ikreiz, kad kāds no dēliem ienāca istabā, it kā viņa būtu nepaklausīga darbiniece uzņēmumā, kur divdesmitgadīgais Jūnass un astoņpadsmitgadīgais Martins ir autoritatīvi priekšnieki. Ingrīda vienmēr redzēja, ja viņiem vajadzēja naudu; sejas bija gaišas un draudzīgas gandrīz kā kādreiz. Sākumā tas viņu apbēdināja. Kā izbeigusies mīlas dēka, viņa errojās, kad puikas klimta pa māju, smaidot un raugoties viņai acīs vien tad, kad tiem vajadzēja naudu.

Vai Tu būsi vakariņās? – viņa rakstīja īsziņā, un atbilde, ja tāda vispār tika atsūtīta, bija: *nē*, bez lielā sākumburta, paskaidrojuma vai atvainošanās, uz ko viņa atmeta: *Labi. Tad vienu porciju noglabāšu :–)*, jo tad viņam nekas nebūs man jāprasa, Ingrīda nodomāja, vienlaikus spiežot *Sūtīt*.

Pēc vidusskolas beigšanas Jūnass turpināja dzīvot mājās un, kamēr viņš izlēma, ko studēs un vai vispār studēs, strādāja Beķerijā un visu nopelnīto ieguldīja akcijās.

– Vai viņam nevajadzētu maksāt par īri? – Ingrīda ieminējās Jānam.

– Jā... bet mums taču naudu nevajag, – Jāns bija attraucis. – Tas būtu tikai principa pēc. Pilnīgi bezjēdzīgi.

– Jā, varbūt, – Ingrīda bija teikusi. – Bet, ja viņam būtu jāmaksā īre, tad dzīvošana mājās kļūtu mazāk pievilcīga.

– Viņš noteikti drīz izvāksies. Un, ja atklāti, man patīk, ka viņš joprojām te dzīvo un mēs varam kopā paskatīties televizoru un uzēst suši. Tu padomā, viņš joprojām grib ar mums kopā pavadīt piektdienas vakaru, ēdot suši un dzerot baltvīnu, diezin vai daudzi divdesmitgadnieki ko tādu dara.

– Jā gan, daudzi divdesmitgadnieki tagad tā darot. Darbā tieši apsprieda šo jauno fenomenu, ka pieauguši bērni labprāt pavada laiku kopā ar vecākiem un labāk skatās televīziju, nevis nedēļas nogalēs iet uzdzīvot. Tu taču piekritīsi, ka suši un vīns četriem cilvēkiem izmaksā krietni dārgāk nekā diviem. Pieauguši bērni izmaksā dārgāk nekā mazi bērni. Tas ir apmēram kā dzīvot komūnā, tikai par visu maksā tu. Un pēc viņiem visu novāc un beigās vēl nomazgā traukus.

Ingrīda zināja, ka vienīgais iemesls, kāpēc puikas piektdienas vakaros sēdēja kopā ar viņiem, bija bezmaksas vīns un suši, turklāt Ingrīdai un Jānam bija jājūtas pagodinātiem, ka viņi to gribēja darīt, un vēl jāļauj izvēlēties, kādu pārraidi skatīties. Parasti piektdienas vakari beidzās ar filmām vai seriāliem, kas Ingrīdu izdzina virtuvē lasīt ziņas telefonā, kamēr šāvieni un kliedzieni atbalsojās pa visu māju.

– Viņi noteikti drīz izvāksies, – teica Jāns.

Ingrīda bieži nožēloja, ka viņai ir bērni. Dienā, kad piedzima Jūnass, Ingrīdā atvērās jauns bezdibenis, draudēdams ar visu, kas varētu notikt, un solījās būt atvērts tik ilgi, kamēr viņa būs dzīva. Mazais zīdaiņa ķermenītis piešķīra jaunu sparu vecajām katastrofu fantāzijām, un tāpēc gan Ingrīda, gan Jāns labi zināja, ka viņi nekad nespēs puikas izmest no mājas, nevarēs viņus piespiest nostāties uz savām kājām. Viņi dēliem pat nespētu pieklājīgi palūgt, lai izvācas. Un ja nu kaut kas atgadītos? Ja viņi tagad piespiestu Jūnasam meklēt jaunu dzīvesvietu, liktu viņam sevi finansiāli nodrošināt, strādājot vai paņemot studiju

kredītu, un, piemēram, ballītes laikā viņš nokristu no balkona un tiktu paralizēts vai, gaidot taksi, tiktu piekauts līdz nāvei, vai totāli piedzertos un sniega kupenā nosaltu, neviens to neredzētu, tāpēc ka viņš vairs nedzīvotu vietā, kur kāds sēdēja un gaidīja kā Ingrīda, ja ne burtiski sēdēja, tad vismaz negulēja tik ilgi, kamēr viņš pārnāca.

Ingrīda atcerējās kādu savas bērnības pēcpusdienu, kad vecvecāki vēlējās atpūsties diendusu un pieprasīja dzīvoklī mieru un klusumu. Puiku bērnībā kaut kas tāds nebija pat iespējams, ja kādā pēcpusdienā viņa vai Jāns būtu vēlējušies atgulties uz dīvāna un pieprasītu klusumu. Pēc pusdienām vienmēr sākās mīcīšanās un bakstīšanās, lai ar visām sporta pekelēm tiktu ārā pa durvīm, iesēstos aukstā mašīnā un aizkultos līdz apgaismotai trasei vai stadionam, kur bija jāstāv drebinoties, jo tas atradās tik tālu, ka braukt atpakaļ uz mājām nebija jēgas.

Tagad Ingrīda saprata, ka visas šīs mocības bijušas veltas. Ne jau viņai un Jānam, jo abi guva gandarījumu, pildot savu vecāku pienākumu saskaņā ar laika garu. Taču puikām, šķiet, tas neko nebija devis. Skolā viņi nebija ne īpaši apķērīgi, ne sabiedriski aktīvi, ne laipni, viņi caurcaurēm bija viduvējības, un, ja Ingrīdai būtu jāraksturo, viņa teiktu, ka dēli *prot labi parūpēties par sevi*. Bet vai ne tieši tā zēnus viņi bija audzinājuši? Parūpēties par sevi, lai nekas slikts nenotiktu.

Viņa iztēlojās laiku, kad dēli būs jau pusmūžā un mēneša vienīgajā apmeklētāju svētdienā ar savām sievām un pusaugu bērniem apciemos viņu pansionātā, un, nenovelkot mēteļus, atzvelsies apmeklētāju krēslos. Ar mazliet piešķiebtu galvu Ingrīda sēdēs un snauduļos, varbūt ap kaklu viņai būs aizmirsts priekšautiņš ar piekaltušiem putras traipiem. Viņai blakus sēdēs divi pusmūža vīrieši mēteļos un blenzīs griestos vai savos mobilajos vai kaut kādās ierīcēs, kas tobrīd būs aktuālas, kamēr viņu sievas mēģinās sarunāties, varbūt taujās, ko Ingrīda

ēdusi saldajā, viņas to jautās neiecietīgā tonī, it kā Ingrīda būtu nerātns bērns, kurš grib tikai saldumus un našķus. Pusaudži brīžiem nopūtīsies, un pēc pusstundas viņi aizies, lai atgrieztos pēc mēneša.

Viņiem nekad nerūpēs tā, kā Ingrīda bija turējusi rūpi par saviem vecākiem un vecvecākiem, un Ingrīda apzinājās šīs parādības paradoksālo raksturu, ko varēja novērot gan savā ģimenē, gan citur sabiedrībā. Tie vecāki, kuri netika galā ar saviem vecāku pienākumiem, bieži no bērniem saņēma pavisam citu ieinteresētību un rūpes nekā vecāki, kuri bija pildījuši savus pienākumus. Nereti bērni, kuriem māte bija alkoholiķe, pilnībā pārņēma rūpes par mājsaimniecību un agri kļuva pieauguši, slēpa pudeles un pirms vecāku sapulcēm saģērba māti, lai nebūtu nekādu aizdomu un varētu izvairīties no bāriņtiesas. Statistika atšķīrās, vai šiem dēliem un meitām vēlāk savā dzīvē gāja labi vai slikti, taču viņiem kopīgs bija tas, ka vecāki bija viņu dzīves centrā. Alkoholiķi vai no narkotikām atkarīgie vecāki bija kā tāda melnā saule, ap kuru bērni nenogurdami riņķoja, mīkla, kuru neatlaidīgi mēģināja atminēt. Ingrīda bija redzējusi dokumentālo filmu par šādiem bērniem, īpaši viņai atmiņā bija palikusi kāda puiša seja, kas izstaroja bezgalīgu cerību brīdī, kad viņš sociālajā dzīvoklī apciemoja savu māti alkoholiķi. Māte durvis vēra nesteidzoties, atbalstījās uz kruķiem, dēls viņu apskāva, jautāja, kā klājas: *Mammu, kā tev iet, kā tu jūties, vai tu ēd kārtīgi.* Māte tikai nomurmināja zem deguna un iesteberēja istabā. Dēls viņai sekoja, bet tad strauji pagriezās pret kameru un strupi atcirta: *Es domāju, ka viņai šodien klājas gluži labi.*

Ingrīda bija secinājusi: vecāki ir tik svarīgi kā gaiss un ūdens, un to pamani vien tad, kad tas pazūd vai kļūst indīgs. Ar vecākiem ir tāpat, prātoja Ingrīda: tos pamana, tiem ir ietekme, ja viņi pazūd vai kļūst toksiski, kaitīgi, ja viņi izdara pašnāvību,

kļūst par alkoholiķiem, narkomāniem, noziedzniekiem, tas vienmēr atstāj negatīvas sekas. Citiem vārdiem sakot: vecāki savus bērnus *nevar padarīt labākus, nekā viņi ir*, bet sabojāt gan var.

Ja Ingrīda pie šādas atziņas būtu nonākusi agrāk, viņa būtu sev aiztaupījusi daudz pūļu. Kā jau minēju, viņi abi, audzinot savus bērnus, bija sekojuši laikmeta garam, nodrošinot viņiem mīlestības pilnu bērnību, nekad neatsakot pieskārienus, ģimenes brokastis, uzmundrinājumus futbola spēlēs, dzimšanas dienas ballītes, pusdienu paciņas atbilstoši veselīga uztura piramīdai, lasīšanu priekšā, nedalītu uzmanību – dzirdīgas ausis fantāzijām un sapņiem, izsvērtas atbildes uz visiem jautājumiem. Desmit gadus, vismaz pusstundu katru vakaru, viņi pavadīja pie dēliem, viņa un Jāns, katru otro vakaru viņi bija kopā ar vienu no dēliem. Viņi gatavoja ēdienu no svaigiem produktiem, veda pie ārsta par mazāko nieku, bija žēlojuši un uzslavējuši, aizveduši un atveduši. Piedalījušies konferencēs, vecāku sapulcēs un talkās, ļāvuši abiem dēliem spēlēt pūtēju orķestrī, lai gan nevienam no viņiem mūzika īpaši neinteresēja un abi bija tur iesaistījušies tikai ceļojumu dēļ, ko finansēja krāmu tirdziņi divas reizes gadā, savukārt tas nozīmēja, ka Ingrīda un Jāns katru rudeni un pavasari četras vai piecas pēcpusdienas un vakarus pavadīja, braukājot pa pilsētu, vākdami mēbeles, aizkarus, rotaļlietas, drēbes, bižutēriju un elektroierīces, un pēc tam nedēļas nogalē pārdodot visas šīs savāktās lietas, un tas viss tikai tāpēc, lai zēni drebelīgi un bez lielas aizrautības varētu spēlēt "*Yesterday*" un "*Just A Gigolo*" uz trompetes un saksofona.

Kāpēc, Ingrīda jautāja ikreiz, kad pamodās ap pusdiviem naktī un reti atkal iemiga ātrāk par rītausmu. Pietiekami pamodusies, lai analizētu, bet pārāk nogurusi, lai darītu ko citu, tā viņa gulēja, līdz nakts kļuva gaiša un tukša, nebija kur paslēpties no sevis, un šajā laikā viņai uzausa kāda īpaša atmiņa. Vairākus

gadus viņa un Jāns veda puikas uz Ēkebergas futbola laukumu un, it kā ar to vēl nebūtu diezgan, arī viņu riteņus; Ingrīda atkal pievēra acis, lai neapžilbtu no spilgtajām atmiņām pašai par sevi un to, kā viņa stīvē dēlu velosipēdus folksvāgenā, kamēr puikas sēž mašīnā un bakstās telefonos. Tur viņa stāv, sasvīdusi un nogurusi pusmūža sieviete, ceļ riteņus mašīnā, kamēr divi lieli tēviņi sēž un *gaida, kad viņa būs gatava braukt.*

Abi viņas radītie vīrieši ir garāki par viņu, skatās mātei pāri, bet nav spējīgi noslaucīt sev dibenu. Viņu apakšbiksēs allaž redzamas brūnas kaku strīpas, kuras Ingrīda katrreiz apsmidzināja ar traipu tīrītāju un veļas mašīnā mazgāja visaugstākajā temperatūrā. Citiem vārdiem sakot, viņa vēl joprojām mainīja viņiem autiņbikses. Viņi varēja runāt un argumentēt, varēja izsekot savam nelielajam akciju portfelim, jo tagad arī Martins bija dabūjis darbu Beķerijā un arī viņš bija sācis investēt, bet bija neiespējami iedomāties, kā viņi varētu pieņemt reālus izaicinājumus, paciest garlaicību, paciest sāpes.

Ingrīda gribētu, lai joprojām būtu obligātais militārais dienests, bet to vēlējās tikai puse no viņas. Otra puse gribēja dēlus pieskatīt, nesūtīt nekādā karā. Protams, ne. Un tomēr. Kādā svētdienas rītā joprojām ieslēgtā cepeškrāsnī rēgojās pārogļojusies pica, bet Martins pilns kā linu märks krāca uz vannasistabas grīdas. Ik pēcpusdienu Ingrīda pārnāca mājās netīrā un nekārtīgā virtuvē, lai cik tīru un sakoptu to bija atstājusi; naktī, nomodā gulēdama, viņa tirdīja sevi un caur dialogiem, telefona sarunām un e-pastiem argumentēja, lai arī zināja, ka reālajā dzīvē tie nekad netiks atskaņoti, nekad netiks ņemti vērā un nekad netiks nosūtīti. Viņa nespēja panākt, lai puikas kārtīgi noslaucītu dibenus vai mazgātu savas apakšbikses, vai sakoptu virtuvi, vai vienkārši sarunātos ar vecākiem arī par citām lietām, ne tikai tām, kas skar naudu un pakalpojumus.

Ingrīda gribēja pagriezt laiku atpakaļ un visu darīt citādāk. Bet vilciens bija aizgājis, dēli bija izauguši un izveidojušies, un pieraduši, ka mīlestības vārdā viņu labā tiek darīts viss. Vaļējām acīm viņa sapņoja, ka dēli pārceļas uz Austrāliju, bet ar simtprocentīgu garantiju, ka tur ar viņiem viss būs labi. Viņa sapņoja, ka puikas atkal ir mazi un viņa var izvēlēties citu audzināšanas metodi. Kādu, viņa nezināja un iztēlojās sevi sakumpušu klīstam apkārt, smidzinot traipu tīrīšanas līdzekli uz apakšbiksēm, līdz saļimst.

No šaurā un tumšā vecvecāku dzīvokļa Hovsēterē Ingrīda bija ienākusi milzīgajā Sūlveijena namā, tradīcijām bagātajā Jāna ģimenē. Lejpus dārzā, blakus ielai, viņa un Jāns bija uzcēluši savu māju, kas bija vecās mājas modernā versija, ar tādu pašu brūnu krāsojumu un tādām pašām zilām aplodām.

Kad puikas bija mazāki, viņi kopā ar Jāna vecākiem Ullu un Jorgenu vasarās mēdza sēdēt zem vecās bumbieres, ēst vafeles ar mājās gatavotu bumbieru ievārījumu un dzert kafiju no Ullas mantotās un labi uzturētās *Rörstrand* porcelāna servīzes. Pēcpusdienas saule apspīdēja viņus cauri lapotnei, vecais dzelzs galds, pie kura viņi sēdēja, bija tas pats, pie kura Jāns bija sēdējis, kad viņš bija mazs, un pie kura bija sēdējis viņa tēvs un tēva tēvs. To apliecināja vecās melnbaltās fotogrāfijas Jorgena ģimenes albumā, jo īpašums Jāna ģimenei piederēja jau vairāk nekā simts gadus. Dzimtas saknes ir jākopj, Ingrīda atskārta, skatīdamās uz tumši violetajiem ceriņkrūmiem, kas auga pie ieejas abpus mājas kāpnēm, arī tie bija vairāk nekā simts gadus veci. Ja tikai viņa rīkotos pareizi un pildītu savus pienākumus, viss nemainīgi turpinātos. Nekas neapstātos. Katrā ziņā ne viņas vainas dēļ.

Reizi nedēļā viņi pārgulēja, un Ingrīda ievilka krustiņu iedomātajā sarakstā. Tā, tas nu būtu *izdarīts*. Vienas nedēļas

intervāls bija iegājies gadu gaitā, jo visam bija noteikts laika sprīdis: mauriņa pļaušanai, sniega tīrīšanai, spuldžu maiņai, treniņiem, eļļas maiņai automašīnā, dzimumdzīvei, un, ja kas tika izlaists ilgāk par nedēļu, sakrājās kaut kāds nemiers, nestabilitāte. Bet nu tas bija izdarīts, drīz Jāns sāka krākt, un Ingrīda gulēja nomodā, prātodama par rītdienu, pusdienām, saldētavu, ledusskapi, apģērbu, skolēniem, kolēģiem, sapulcēm. Visi darāmie darbi sastājās rindā, un, tāpat kā vingrotājs pirms iziešanas iztēlojas, kā uz baļķa izpildīs salto, Ingrīda iztēlojās, kā pēc pāris stundām viņa celsies un jaunā diena būs kā šķēršļu trase. Diena sastāvēja no šķēršļu pārvarēšanas, un pie katra pārvarētā šķēršļa viņa iedomātajā sarakstā ievilka krustiņu. Nu un ko tad, viņa pie sevis čukstēja. Kad visi šķēršļi būs pārvarēti, ko tad? Nāve, viņa atbildēja un sajuta atvieglojumu, jo pēdējā laikā viņa bija sākusi pierast pie domas, ka absolūti viss beigsies ar nāvi. Atvieglojums, ko viņa izjuta, fantazējot par nāvi, atkal lika atskārst par viņas mantojumu – vai tas atkal bija pamodies vai varbūt viņas dzīvē kaut kas pašos pamatos bija nepareizi, vai viņai vajadzētu rīkoties, ēst citādi, mainīt darbu? Taču viņa jau tagad ēda veselīgi, maz lietoja alkoholu un gatavoja sabalansētu ēdienu. Laikā maksāja rēķinus, šķiroja atkritumus un pati uzkopa savu māju atšķirībā no daudziem viņas draugiem un kaimiņiem, kam bija mājkalpotājas no Polijas, Filipīnām vai Ukrainas. Un, ja arī viņai savs darbs vairs nepatika, bija grūti iztēloties kādu citu nodarbi. Turklāt viņai bija piecdesmit. Nebija iemesla uztraukties, nebija iemesla sūdzēties, viss bija kārtībā, nevajadzēja ne izlikties, ne bēgt, un kāpēc lai viņa bēgtu.

Darāmo darbu lavīna atkal gāzās virsū, Ingrīda labprāt celtos un kaut ko paveiktu jau tagad, paēstu, uzkoptu, labotu mājasdarbus, izdarītu visu uzreiz – reizi par visām reizēm: paēstu reizi par visām reizēm, pačurātu reizi par visām reizēm, reizi

par visām reizēm pajautātu dēliem, kurp viņi dodas un kad atgriezīsies, un ievilktu krustiņus *vienreiz un uz visiem laikiem*.

Un tad vēl tā tieksme pēc minimālisma. Alkas pēc tā, lai nebūtu tik daudz, no kā izvēlēties. Lai veikalā, stāvot starp zobu pastas plauktu rindām, nebūtu jācenšas aptvert dažādos piedāvājumus. Vai ņemt balinošo pastu vai arī ņemt pastu ar fluoru, pastu jutīgiem zobiem vai pret zobakmens veidošanos. Visbeidzot pa ceļam līdz kasei viņa vienmēr paņēma to tūbiņu, kas gadījās pa rokai, bet varbūt tomēr vajadzēja izvēlēties citu, vajadzēja izlasīt pamācību, vajadzēja atrast vienu zobupastu un to pirkt vienmēr, tieši tā, tad viņai vairs nebūtu jālauza galva par zobu pastām, un tā viņa tiktu galā arī ar citām lietām savā dzīvē, ekonomētu, vienkāršotu, līdz vairs nebūtu, par ko funktierēt.

Nāve, Ingrīda atkal aizdomājās un kā allaž sajuta atvieglojumu, iespējams, tas bija viņas mantojums, šis atvieglojums ikreiz, kad viņa atcerējās par nāvi vai vismaz par savu nāvi, jo visu mūžu bija gaidījusi, ka ģenētiskais materiāls, ko viņa nesa sevī, uzradīsies un iznīcinās visu, ko viņa izveidojusi. Ingrīdai patika iztēloties, ka viņa stāv ar muguru pret lielgraudu krusu un abi dēli paliek neskarti, viņa nav kļuvusi alkoholiķe, viņa nav kļuvusi traka, tā vietā viņa laboja vai vismaz mēģināja salabot to, ko viņas vecāki bija sagrāvuši. Līdzīgi kā viņi ar Jānu bija cēluši savu māju, Ingrīda, uzlasīdama ķieģeli pēc ķieģeļa, baļķi pēc baļķa, visu bija cēlusi no jauna.

Ingrīda savu dzīvi mēdza salīdzināt ar lupatdeķiem, ko lielajās stellēs pagrabā auda Ulla. Tur viņas vīramāte, kura bija uzaugusi Gēteborgas strādnieku rajonā, sēdēja milzīgas lupatu kaudzes vidū, kuras bija sanestas no krāmu tirgiem, humpalām vai kuras bija atdevis kāds draugs vai paziņa, jo visi zināja, ka viņa vāc lupatas, ka viņa ir "lupatu proletāriete", ka Ullai patīk sevi tā dēvēt, un lēnām un neatgriezeniski lupatas pārvērta

skaistos un izturīgos lupatdeķos. Dzelteni, zaļi, sarkani vai zili – Ingrīdas un Jāna mājās bija dučiem dažādās nokrāsās Ullas austo grīdceliņu, un, tāpat kā lupatas ar Ullas nenogurstošo darbu bija pārvērtušās un kļuvušas par kaut ko pamatīgu un skaistu, tā arī Ingrīda no sava pluskainā sākumpunkta bija izveidojusi blīvu un neiznīcināmu paklāju. Agrāk šādas domas bija palīdzējušas izdzīvot. Bet pēdējā laikā bija sajūta, it kā šie vecie triki vairs nedarbotos, it kā eksistence būtu ieguvusi kaut kādu citu skanējumu. Agrāk viņai patika sarunāties, stāstīt, runāt pa telefonu, smieties, diskutēt, pļāpāt, plānot ceļojumus un izbraucienus. Viņai bija paticis iet uz darbu. Bet tagad viņa izjuta nepatiku pret visu, kas bija saistīts ar socializēšanos, un juta atvieglojumu, kad tas bija garām. Pēc darba viņa atgūlās dīvānā un klausījās atsūtīto īsziņu un e-pastu dzindzināšanā. Agrākos laikos varēja atrunāties, ka neesi dzirdējis telefona zvanu, bet tagad nekas tamlīdzīgs nebija iespējams, tagad visiem bija telefons, kurā kā uz delnas bija redzams, kas zvanījis un cikos zvanījis. Un, ja neizdevās kādu sadabūt rokā caur vienu saziņas kanālu, bija daudzi citi. Katrs saziņas veids un katrs komunikācijas kanāls durstīja kā adata, raustīja aiz piedurknes, māja ar roku, glūnēja uz citiem un gribēja, lai citi lūr uz tevi, cerot saņemt noteiktas reakcijas un noteiktas atzīmes.

Ingrīda rīkojās kā agrāk, viņa runāja pa telefonu, uz ielūgumiem un priekšlikumiem atbildēja ar sev raksturīgo entuziasmu, jo nezināja, ko gan citu varētu darīt, turklāt draugu loks nebija mainījies: tie bija Jāns un abi dēli, tie bija Ulla un Jorgens kaimiņos, tie bija daži draugi un skola, kur gaiteņi un klases vairāk vai mazāk visu laiku bija pilnas ar cilvēkiem, kuri sagaidīja, ka būsi uzmanīgs, sveicināsies, pieturēsi durvis, runāsi, klausīsies, paskaidrosi, sapratīsi, tiksi saprasts.

Invalīdu tualete bija vienīgā vieta skolā, kur varēja pabūt vienatnē. Un tās reizes, kad viņa varēja iegriezties invalīdu tualetē

un neizlikties, *bija retas*, un arī sēdēt tur nevarēja mūžīgi, ļaujoties mierinājumam faktā, ka starp viņu un citām dzīvām būtnēm ir četras sienas un aizslēgtas durvis.

Bija sajūta, it kā viņa būtu zaudējusi ko tādu, kas iepriekš viņu bija vadījis cauri ikdienai, kaut kādu substanci, kas darāmajam piešķīra jēgu, kaut ko tādu, ko viņa nebija pamanījusi, līdz tas bija pazudis.

Jā, jā, Ingrīda prātoja. Ja viņa būtu dzīvojusi pirms simts gadiem vai kādā citā pasaules malā, viņa jau sen būtu mirusi.

Ingrīdai nepatika reibums, viņā nebija tieksmes pēc alkohola, ko viņa novēroja draugiem un kolēģiem, bet bija vēl kas cits – nevēlēšanās runāt ar cilvēkiem, vēlme pēc minimālisma, vēlme pēc pabeigtības. Vai tās bija pirmās pazīmes klīniskajai depresijai vai tas bija viņas mantojums, kas beidzot atklājās viņā kā audzējs, vai miesu saēdoša baktērija? Tā nu viņa naktīs gulēja un prātoja, klausīdamās Jāna ritmiskajā krākšanā.

– Varbūt aizej pie ārsta, – teica Jāns.

Jaunībā viņa apmeklēja psihologu, kas mēģināja pārliecināt, ka vecāku nāvei ar Ingrīdu nav nekāda sakara, un reizēm šķita, ka tas ir izdevies. Bet tad tas viss atkal atgriezās, spēcīgāks nekā jelkad agrāk, Ingrīda pārtrauca staigāt pie psihologa, un, lai arī nekas nebija uzlabojies, viņa mēģināja sev iestāstīt, ka tas ir palīdzējis, jo citādāk viss būtu vēl mokošāk, ja saskaitītu visas stundas, kas tur pavadītas, visas asaras, kas izraudātas, un visu, ko viņa bija stāstījusi, atcerējusies un pārdzīvojusi. Viss ieguldītais darbs nedrīkstēja būt veltīgs.

Lai Jāns nevarētu pārmest, viņa tomēr pieteica vizīti. Vairums cilvēku gāja pie ārsta, ja viņiem bija kādas problēmas, gāja pie ārsta un visas savas problēmas nodeva ārsta rokās, un darīja tā, kā ārsts lika.

Ģimenes ārstam Ingrīda bija stāstījusi, ka nejūtas savā ādā.